

رهمی

یازدهمی

با بیایم تمام کنند

جزوه

شماره ۱۴۰۴

علی اکبر
آخوندی

منطق

دهم

درس اول

استاد علی اکبر آخوندی

falsafeomanteghAkhoundi

درس اول: منطق ترازوی اندیشه

(ابن سینا)

علم منطق علم ترازوست و علم‌های دیگر، علم سود و زیان، و هر دانشی که به ترازو سنجیده نشود، یقین آور نباشد؛ پس چاره نیست از آموختن علم منطق.

علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است، منطق نام دارد. منطق‌دانان کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آن‌ها، راه‌های جلوگیری از آن‌ها را نشان دهند. ایشان قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکری یا اصطلاحاً مغالطه (سفسطه) نشویم، مشخص کرده‌اند.

مغالطه

◆ تعریف: هرگونه نتیجه‌گیری خطا در اندیشه (عمدی یا غیرعمدی)

◆ یک تشبیه: مغالطه مانند بیماری است

علم منطق

◆ تأکید: آموزش شیوه درست اندیشیدن

◆ هدف: بیان مغالطه‌ها و جلوگیری از آن‌ها

ذهن انسان به صورت طبیعی براساس قواعدی می‌اندیشد. منطق‌دانان این قواعد را کشف کرده‌اند و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار داده‌اند. گرچه ذهن انسان به طور طبیعی منطقی رفتار می‌کند و بدون دانستن نام‌های این قواعد، آن‌ها را در زندگی خود به کار می‌برد؛ اما ذهن همواره در معرض لغزش قرار دارد و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود. به همین دلیل با به‌کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

ویژگی های علم منطق

۱ کاربرد بودن

- ◆ عملی است \neq تئوری
- ◆ نیازمند تکرار، تمرین و ممارست است.
- ◆ خواندن دستورات عمل های نظری فرد را تبدیل به انسانی ماهر نمی کند.
- ◆ **مثال** دوچرخه سواری، رانندگی و...

۲ ابزاری بودن

- ◆ منطق ابزاری در خدمت سایر دانش ها است.
- ◆ منطق تولید محتوا نمی کند بلکه وظیفه تولید علم و دانش و محتوا برعهده سایر علوم است.
- ◆ **مثال** سیستم کنترلی خودرو، شاقول بنایی، ترازو و...

حیطه کاربرد منطق

اگرچه دانستن منطق برای فهم فلسفه از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ اما باید توجه داشت که دانستن منطق، تنها برای ارزیابی اندیشه های فلسفی به کار نمی رود؛ بلکه هریک از ما در سراسر زندگی خود بدان نیازمندیم؛ زیرا می خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم گیری کنیم. ما هر روزه مطالبی را برای دوستانمان بیان می کنیم؛ برای متقاعد کردن آنان دلیل می آوریم و می کوشیم تا در تعلیم و تعلم دچار خطا نشویم یا در دادوستد، فریب کلاهبرداران را نخوریم. امروزه با فراگیر شدن رسانه ها و حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط، بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد. معمولاً نشریات مختلف در بسیاری از عناوین و مطالب خود، استدلال هایی را به نفع عقاید مورد نظرشان مطرح می کنند. اغلب آگهی های تجاری نیز نوعی استدلال هستند که می خواهند مخاطب را به این نتیجه برسانند که «فلان کالا را بخرید!». این ها نمونه هایی هستند که برای بررسی درستی و نادرستی آن ها به منطق نیازمندیم. بنابراین استدلال آوری و تعریف کردن صحیح، اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی، با آن ها سروکار داشته باشیم. این امور بخشی از سخنان روزانه ما را تشکیل می دهند.

بخش‌های اصلی علم و دانش

۱ تصور

- ◆ آگاهی و ادراکی که نسبت به یک مفهوم داریم
- ◆ ادراک ساده بدون حکم و قضاوت
- ◆ مفهوم = معنا = صورت ذهنی
- ◆ در این حالت به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط آن با سایر امور، کاری نداریم.
- ◆ قابلیت صدق و کذب ندارد.

انواع

- تک کلمه‌ها
- جملات انشایی
 - ← استفهامی (پرسشی)
 - ← تعجیبی
 - ← آرزو
 - ← دعا
 - ← منادا
 - ← امر و نهی
- جملات وصفیه ناقص

۲ تصدیق

- ◆ برقراری ارتباط میان تصویرها
- ◆ ادراک همراه با حکم و قضاوت
- ◆ قضیه = گزاره
- ◆ در آن‌ها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.
- ◆ قابلیت صدق و کذب دارند.
- ◆ جملات خبری کامل و معنادار (نه هر جمله خبری)

یک تمرین اساسی

■ مشخص کنید کدام عبارت تصور و کدام یک تصدیق است؟

(۱) بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر

(۲) به او گفتم «کی می‌آیی؟»

(۳) آیا نابینا با بینا برابر است؟

دو بخش اصلی منطق (دو بخش تفکر و اندیشه)

تعریف

- به ما کمک می‌کند از تعریف اشتباه پرهیزیم
- به کمک آن از تصورهای معلوم به شناخت تصورهای مجهول می‌رسیم
- با کدام بخش علم در ارتباط است؟ تصور
- با چیستی در ارتباط است.

استدلال

- به ما کمک می‌کند تا از استدلال اشتباه پرهیز نماییم.
- به کمک آن از تصدیق‌های معلوم به کشف تصدیق‌های مجهول می‌رسیم.
- با کدام بخش علم در ارتباط است؟ تصدیق
- با چرایی در ارتباط است.

اکنون به سؤالات زیر پاسخ دهید:

■ اگر کسی تاکنون میوه دارابی را ندیده باشد و بپرسد که «دارابی چیست؟» چه پاسخی به وی می‌دهیم؟

قاعدتاً سعی می‌کنیم به کمک آن چه تاکنون دیده است، دارابی را برای وی توصیف کنیم. مثلاً می‌گوییم: یکی از مرکبات است و از نظر مزه چیزی بین پرتقال و نارنگی است و معمولاً پوستی سبزرنگ دارد و...

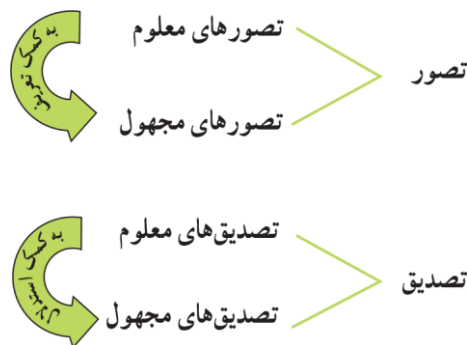
■ اگر کسی نداند که «بلیت‌های الکترونیکی در وقت و هزینه ما صرفه‌جویی می‌کنند»، چگونه می‌توانیم درستی این جمله را برای وی ثابت کنیم؟

برای این کار از تصدیق‌های معلوم وی استفاده می‌کنیم و از طریق «استدلال»، درستی تصدیق جدید را به او نشان

می‌دهیم؛ مثلاً می‌توانیم برای وی مزایای این نوع بلیت را نسبت به بلیت‌های کاغذی برشماریم. با این کار یک تصدیق مجهول را به کمک تصدیق‌های دیگر معلوم ساخته‌ایم.

بنابراین به کمک تعریف، از تصورهای معلوم به شناخت تصورهای مجهول و به کمک استدلال از تصدیق‌های معلوم به کشف تصدیق‌های مجهول دست می‌یابیم.

تمرین

■ از میان موارد زیر تصور و تصدیق را مشخص کنید:

سیمرغ	سیمرغ پرنده‌ای افسانه‌ای است.	دانا	توانا بود هر که دانا بود.
(.....)	(.....)	(.....)	(.....)

تمرین

- مشخص کنید که کدام یک از موارد زیر تعریف و کدام یک استدلال هستند:
- چون قاشق چوبی گرما را منتقل نمی کند، غذا را با آن هم بزنی دستت نمی سوزد. (.....)
- منطق علمی است که از خطای ذهن جلوگیری می کند. (.....)
- معلم ما در کلاس است؛ پس در خانه اش نیست. (.....)
- ترابری یعنی حمل و نقل کالا یا مسافر از جایی به جای دیگر. (.....)

فعالیت تکمیلی

۱- جملاتی که با «چیست» پایان می پذیرند و جملاتی که با «چرا» آغاز می شوند با کدام یک از دو مبحث اصلی منطق ارتباط دارند؟

۲- از میان موارد زیر تصویرها و تصدیقها را مشخص کنید:

منطق معیار تفکر است، منطق، تصدیق بخشی از علم است، کوه سهند، ارتفاعات کوه سهند، کوه سهند مرتفع است.

۳- اگر ذهن انسان به طور طبیعی براساس قواعدی می اندیشد، چه نیازی به خواندن منطق داریم؟ چرا به صرف خواندن کتابهای منطق از خطای ذهن مصون نمی مانیم؟

«از نهایی چه خبر؟!»

سوالات امتحانی درس: منطق ۱: درس اول | نام و نام خانوادگی:

ردیف	سوالات	نمره
الف	<p>تعیین کنید کدام یک از موارد زیر صحیح و کدام یک غلط می باشد:</p> <p>(۱) منطق علمی است که به دنبال جلوگیری از خطاست.</p> <p>(۲) منطق دانان کوشیده اند تا با ابداع انواع خطاهای ذهن و دسته بندی آنها، انسان را از مغالطه دور کنند.</p> <p>(۳) منطق دانان قواعدی که برای دور شدن از سفسطه باید رعایت کنیم را مشخص کرده اند. سفسطه همان مغالطه است.</p> <p>(۴) مغالطه منجر به خطاهای ذهنی عمدی می باشد.</p> <p>(۵) با توجه به کاربردی بودن علم منطق، خواندن دستورالعمل های این علم کاملاً بی فایده است.</p> <p>(۶) تشبیه منطق به سیستم کنترلی خودرو نشان دهنده ابزاری بودن این دانش است.</p> <p>(۷) منطق علی رغم اینکه خودش می تواند حرکت و محتوا تولید کند اما به عنوان ابزاری در خدمت سایر دانش ها به کار می رود.</p> <p>(۸) دانستن منطق تنها برای ارزیابی اندیشه های فلسفی به کار می رود.</p> <p>(۹) انسان در سراسر زندگی می خواهد درست فکر کند و درست تصمیم بگیرد.</p> <p>(۱۰) فراگیر شدن رسانه ها و حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط بیانگر ضرورت استفاده از منطق است.</p> <p>(۱۱) برای شناخت تصدیق های مجهول باید از تصورات معلوم کمک بگیریم.</p> <p>(۱۲) به کمک استدلال می توان از تصدیق های معلوم به شناخت تصدیق های مجهول رسید.</p> <p>(۱۳) تعریف ها با چیستی پایان می پذیرند.</p> <p>(۱۴) آغاز عبارات با چرایی نشان دهنده تعریف است.</p>	
ب	<p>جاهای خالی زیر را با عبارات مناسب کامل کنید.</p> <p>(۱۵) ذهن انسان براساس قواعدی می اندیشد.</p> <p>(۱۶) منطق دانان قواعد طبیعی ذهن انسان را و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار داده اند.</p> <p>(۱۷) ذهن انسان معمولاً در پیچیده یا اصطلاحات خاص در معرض قرار دارد.</p> <p>(۱۸) منطق علمی و است.</p>	

«ادامهٔ سوالات در صفحهٔ بعدی»

ردیف	سوالات	نمره
------	--------	------

ب	<p>(۱۹) تشبیه منطق به اموری مانند دوچرخه سواری نشان دهندهٔ ویژگی است.</p> <p>(۲۰) حیطةٔ کاربرد منطق است.</p> <p>(۲۱) دو حیطةٔ اصلی تفکر و اندیشه عبارتند از و</p> <p>(۲۲) حیطة‌های اصلی منطق عبارتند از و</p>	
---	---	--

ج	<p>(۲۳) هر کدام از موارد ستون سمت راست با کدام یک از موارد ستون چپ در ارتباط است؟ (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است)</p> <table border="1" style="margin: 20px auto; border-radius: 15px;"> <thead> <tr> <th>ستون راست</th> <th>ستون چپ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) آموزش شیوهٔ درست اندیشیدن</td> <td>۱) کاربردی بودن منطق</td> </tr> <tr> <td>ب) لیوان</td> <td>۲) هدف منطق</td> </tr> <tr> <td>ج) دوری از مغالطه</td> <td>۳) تاکید منطق</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۴) ابزاری بودن منطق</td> </tr> </tbody> </table>	ستون راست	ستون چپ	الف) آموزش شیوهٔ درست اندیشیدن	۱) کاربردی بودن منطق	ب) لیوان	۲) هدف منطق	ج) دوری از مغالطه	۳) تاکید منطق		۴) ابزاری بودن منطق	
ستون راست	ستون چپ											
الف) آموزش شیوهٔ درست اندیشیدن	۱) کاربردی بودن منطق											
ب) لیوان	۲) هدف منطق											
ج) دوری از مغالطه	۳) تاکید منطق											
	۴) ابزاری بودن منطق											

د	<p>به سوالات زیر به صورت کوتاه پاسخ دهید.</p> <p>(۲۴) ویژگی‌های علم منطق چیست؟</p> <p>(۲۵) مثال‌های مناسب برای کاربردی بودن منطق کدام است؟</p> <p>(۲۶) مثال‌های مناسب برای ابزاری بودن منطق کدام است؟</p>	
---	---	--

«ادامهٔ سوالات در صفحهٔ بعدی»

ردیف	سوالات	نمره
	<p>۲۷) حیطة کاربرد منطق چیست؟</p> <p>۲۸) چرا منطق در سراسر زندگی کاربرد دارد؟</p>	
هـ	<p>به سوالات زیر به صورت کامل پاسخ دهید:</p> <p>۲۹) منطق از چه جهت مشابه شاقول بنایی است؟ توضیح دهید.</p> <p>۳۰) بخش‌های مختلف اندیشه و تفکر کدام‌اند؟ هر یک را به اختصار توضیح دهید.</p> <p>۳۱) دو بخش اصلی منطق کدام‌اند. آن‌ها را توضیح دهید.</p>	
	<p>«موفق باشید»</p>	

«حالا بینم چی یاد گرفتی؟!»

(داخل کشور ۹۸)

تست ۱ کدام عبارت درباره نقش دانش منطق درست است؟

- ۱ چستی ذهن را مورد بررسی قرار می دهد.
- ۲ ناچار است مواد خود را از سایر دانش ها بگیرد.
- ۳ قواعد آن به تدریج توسط منطق دانان طراحی شده است.
- ۴ چگونگی و ماهیت شناخت های انسان را توضیح می دهد.

(فارغ از کشور ۱۳۹۹)

تست ۲ کدام عبارت درست است؟

- ۱ در تعریف، به کمک تصورات مجهول به تصورات معلوم دست می یابیم.
- ۲ استفاده از منطق، در همه علوم و فعالیت های ذهنی بشر گریزناپذیر است.
- ۳ برخی از دانش ها، مانند: ریاضیات ابزار منطق اند و به دقت ذهنی کمک می کنند.
- ۴ در تصور ما از یک درخت واقعی، یکی از ویژگی های مفهوم «وجود داشتن» است.

تست ۳ در متن زیر چند تصدیق وجود دارد؟

«حکیمان، دیردیر خورند و عابدان، نیم سیر و زاهدان، سد رمق و جوانان، تا طبق بگیرند»

- ۱ یک ۲ دو ۳ سه ۴ چهار

تست ۴ کدام گزینه در مورد حیطة کاربرد منطق درست است؟

- ۱ استفاده از منطق در اصل برای ارزیابی اندیشه های فلسفی است.
- ۲ کاربرد منطق برای بررسی محتوای علوم مختلف مورد نیاز است.
- ۳ کاربرد منطق از سوی مخاطب، از انبوه اطلاعات غلط در رسانه ها می کاهد.
- ۴ استفاده از منطق به دلیل نیاز به تفکر و تصمیم گیری درست است.

تست ۵ هنگامی که با واقعیت داشتن یا نداشتن یک مفهوم کاری نداریم و هنگامی که چیزی را به چیزی نسبت می‌دهیم به ترتیب، و رقم می‌خورد که دومی

- ۱ تصور - تصدیق - هر جمله بامعنایی می‌تواند باشد.
- ۲ تصدیق - تصور - وصفی را به چیزی نسبت می‌دهد یا از آن سلب می‌کند.
- ۳ تصور - تصدیق - دارای نوعی حکم و قضاوت است.
- ۴ تصدیق - تصور - با اصول و قواعد منطقی تعریف، قابل دست‌یابی خواهد بود.

تست ۶ کدام گزینه با تعریف معلوم می‌شود؟

- ۱ هر آن‌کس که دندان دهد نان دهد.
- ۲ سر آن ندارد امشب که برآید آفتابی.
- ۳ هر که بامش بیش برفش بیش تر.
- ۴ هر گل که در این مزرعه می‌روید باز.

تست ۷ کدام تشبیه برای دانش منطق مناسب‌تر است؟

- ۱ مانند پلیس راهنمایی و رانندگی است که به رانندگان خطاکار هشدار می‌دهد و اگر رعایت نکنند آن‌ها را جریمه می‌کند.
- ۲ مانند خط‌کش، پرگار، گونیا و نقاله است که برای ترسیم دقیق‌تر خط‌ها، زاویه‌ها و شکل‌های هندسی استفاده می‌شوند.
- ۳ مانند سیستم‌های هوشمند هواپیما است که در صورت ایجاد مشکلی برای خلبان، هدایت هواپیما را در دست می‌گیرد.
- ۴ مانند علم روان‌پزشکی است که انواع مغالطات ذهنی و روانی و روش‌های پیشگیری و درمان آن‌ها را بیان می‌کند.

تست ۸ کدام گزینه درباره «تصور در منطق» درست است؟

- ۱ دقیق و مطابق قواعد طبیعی ذهن و به دور از مغالطه و سفسطه است.
- ۲ اگر مربوط به یک امر واقعی باشد، متضمن مفهوم «وجود داشتن» است.
- ۳ اگر مربوط به یک امر غیرواقعی باشد، نوعی خطای اندیشه محسوب می‌شود.
- ۴ فاقد هرگونه حکم و قضاوت یا نسبت و سلب صفت یا ارتباط با امور دیگر است.

تست ۹ کدام گزینه درباره آگهی‌های تجاری لزوماً درست است؟

- ۱ همه آن‌ها نوعی استدلال محسوب می‌شوند.
- ۲ اغلب آن‌ها دارای مغالطه یا سفسطه هستند.
- ۳ هدف آن‌ها ترغیب مخاطب به خرید کالا یا خدمتی خاص است.
- ۴ علم منطق نمی‌تواند در جلوگیری از فریب خوردن از آن‌ها کمک کند.